

Др Вукосава Живковић, др Ана Стишовић Миловановић, др Оливера Радуловић,
мр Валентина Вукмировић Стефановић, Ана Марковић

**Приручник за обраду наставног градива
српског језика и књижевности за први разред
гимназија и средњих стручних школа**

(приручник за наставнике уз комплет уџбеника за први разред гимназија
и средњих стручних школа издавачке куће Едука)

Први део

eduka

Уместо увода

Поштоване колеге,

Пред вама је Приручник за обраду наставног градива српског језика и књижевности за први разред гимназија и средњих стручних школа. Настао је из жеље да нам свима буде олакшан свакодневни посао у школама у којима радимо. Приручник прати законом прописане планове и програме, а урађен је у складу са комплетом уџбеника издавачке куће Едука из Београда (читанка, радна свеска, хрестоматија, уџбеник језика и језичке културе). Трудили смо се да будемо практични, али и креативни, тако да у материјалу који је пред вама има и избора из уже методичке литературе у вези са градивом првог разреда средње школе, као и презентација. Надамо се да ће вам оно што је на овом месту приређено бити од користи, али и да ће вас подстаћи да самостално надограђујете припреме за часове, осмишљавате нове приступе, будете маштовити.

Верујемо у заједничку успешну сарадњу!

Ваше ауторке

САДРЖАЈ

Улазни тестови (синтеза градива основне школе)

Тест број 1	4
Тест број 2	11
Годишњи план рада.....	17
Изабране проширене припреме.....	19
Методички текстови.....	30

Улазни тестови (синтеза градива основне школе)

Тест број 1

1. Одреди какви су следећи гласови по месту творбе и звучности:

д - _____, _____

к - _____, _____

ш - _____, _____

ј - _____, _____

р - _____, _____

укупно: 10 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

2. Наведи називе гласовних промена које су извршене у речима:

задачи - _____, _____, _____

ишарати - _____, _____, _____

рођаци - _____, _____

укупно: 7 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

3. Одреди врсте речи у реченици:

Милица често са својом сестром одлази у позориште.

Милица _____

често _____

са _____

својом _____

сестром _____

7. Којим врстама припадају подвучене зависне реченице:

Нико није знао шта се догодило, сви су гледали у њене очи које су биле пуне суза.

А)

Б)

А) _____

Б) _____

укупно: 2 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

8. Одреди службе подвучених речи у реченици:

Њему је било драго што је победио, непрестано је гледао златну медаљу.

А)

Б)

В)

А) _____

Б) _____

В) _____

укупно: 6 поена

(по 2 поена за сваки тачан одговор)

9. Напиши одговарајуће знаке интерпункције и исправи остале правописне грешке:

Маја и сања моје најбоље другарице дуго тренирају тенис у клубу црвена звезда а драгана моја млађа сестра веома је успешна у клизању, те са њом одлазим у спортски центар бањица на тренинге и рекреацију.

укупно: 5 поена

(по 0,5 поена за сваку тачну корекцију)

10. Допуни наредне исказе:

Предикат може бити _____ и _____.

Наведи примере за оба типа предиката:

А) _____

Б) _____

укупно: 4 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

11. Подели реченицу на предикатске реченице и одреди тип напоредних односа тих реченица:

Вредно сам радила, положила пријемни испит и сада одмарам.

Тип напоредних односа ови реченица назива се _____.

укупно: 2 поена

(по 1 поен за сваки тачно урађен захтев)

12. Повежи писце са њиховим делима:

Јован Стерија Поповић

Сеобе

Стеван Сремац

Аска и вук

Милош Црњански

Мртво море

Иво Андрић

Покондирена тиква

Радоје Домановић

Поп Ћира и поп Спира

укупно: 5 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

13. Навести ко је аутор дела, ком књижевном роду и врсти припада.

	писац	књижевни род	књижевна врста
Небо	_____	_____	_____
Прича о кмету Симану	_____	_____	_____
Писма из Италије	_____	_____	_____
Деобе	_____	_____	_____

укупно: 12 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

14. Подвуци књижевне врсте које се могу наћи и у народној и у ауторској књижевности:

мемоари, бајка, роман, балада, комедија, обредна песма

укупно: 2 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

15. Напиши називе стилских фигура које су употребљене у примерима:

Срозала се као пијана на руке млађем брату. _____

Лије море суза. _____

Златно лишће пада. _____

Црни траг у белом снегу. _____

укупно: 4 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

16. Заокружи слово испред тачног одговора на питање: која врста риме је остварена у наведеној строфи песме Добрице Ерића?

Када у тихе летње вечери

Запали поља свитаца рој

Знај да међу њима трепери

И један који је само твој.

а) парна

б) укрштена

в) обгрљена

укупно: 1 поен

17. Доврши реченице тако да тврдња буде тачна:

а) Прича фантастичне садржине која почиње поремећајем устаљеног реда збивања, а у којој јунак уз помагаче и чаробне предмете успева да савлада све препреке до срећног краја назива се _____.

б) Врста строфе која се састоји од четири стиха назива се _____.

в) Стилска фигура која се састоји у узастопном понављању истог самогласника или самогласничке групе у више речи у стиху или реченици назива се _____.

г) Врста књижевног рода који одликује појачана осећајност, субјективност и згуснут језички израз назива се _____.

укупно: 8 поена

(по 2 поена за сваки тачан одговор)

18. Доврши наредну реченицу тако да исказ буде тачан:

Епитети који се често појављују у народним песмама (бритка сабља, рујно вино, верна љуба...) називају се _____.

Укупно: 2 поена

19. Напиши називе дела која су следећи писци објавили 1847. године и која су веома значајна за реформу српског језика:

Бранко Радичевић _____

Вук Карацић _____

Петар Петровић Његош _____

Ђура Даничић _____

укупно: 4 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

20. Доврши наредне реченице тако да буду тврдње тачне:

Први заједнички писани књижевни језик Словена био је _____,
а први књижевни језик Срба био је _____.

Први српски писац звао се _____. Најстарији споменик српске
културе и писмености из XII века назива се _____.

укупно 4 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

Резултати:

укупно: 100 поена

од 0 до 40 поена - оцена: недовољан (1)

од 41 до 60 поена – оцена: довољан (2)

од 61 до 75 поена - оцена: добар (3)

од 76 до 90 поена - оцена: врло добар (4)

од 91 до 100 поена – оцена: одличан (5)

име и презиме ученика _____

освојени бодови и оцена _____

Тест број 2

1. Одреди какви су следећи гласови по месту творбе и звучности:

љ _____,

г _____,

м _____,

с _____,

ђ _____,

укупно: 10 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

2. Наведи називе гласовних промена које су извршене у речима:

гошћа _____,

спасиоци _____,

подаци _____,

женидба _____

укупно: 8 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

3. Одреди врсте речи у реченици:

Желим да ти купим ону књигу из излога.

Желим _____

да _____

ти _____

купим _____

ону _____

књигу _____

из _____

излога _____

укупно: 8 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

4. Повежи називе глаголских облика са одговарајућим примерима:

мислићу	плусквамперфекат
платио бих	футур II
био сам желео	футур I
будем радио	потенцијал
нисам тражио	императив
учимо	перфеат

укупно: 6 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

5. Напиши одговарајуће синониме поред наведених речи:

приповедач: _____

лицемер : _____

бојажљиво: _____

човечан : _____

прославити: _____

укупно: 5 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

6. Подвуци префиксе у речима:

прохладно, оковати, улетети, незнање

укупно 2 поена

(по 0,5 поена за сваки тачан одговор)

7. Одреди службу (функцију) подвучених речи у реченицама:

а) Отворила сам спољашњи прозор : _____

б) Моја дневна соба има поглед на парк : _____

в) Погледала ме је кришом : _____

г) Птице су летеле изнад несташне деце : _____

укупно: 8 поена

(по 2 поена за сваки тачан одговор)

8. Допуни следеће реченице :

а) Најзначајнији сарадник Вука Стефановића Караџића у изради Српског рјечника из 1818. звао се и презивао је _____.

б) Књижевни писани језик који је реформисао Вук Стефановић Караџић био је _____.

укупно: 4 поена

(по 2 поена за сваки тачан одговор)

9. Напиши речи ијекавским изговором:

цветић - _____

приповедач- _____

смешан - _____

дремати - _____

разумео - _____

укупно: 5 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

10. У ком падежу и служби су подвучени делови реченице:

Птице су скакутале по крову. _____ и _____

Фрижидер је био пун воћа и поврћа. _____ и _____

укупно: 4 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

11. Подели реченицу на предикатске реченице и одреди тип напоредног односа:

Или грми, ил' се земља тресе, или бије море о брегове ?

Тип напоредног односа је: _____

укупно: 2 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

12. Повежи писце са делима:

Симо Матавуљ

Књига

Иво Андрић

Пилипенда

Иван Горан Ковачић

Доживљаји Николетине Бурсаћа

Бранко Ћопић

Кроу мећаву

Петар Кочић

Јама

укупно: 5 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

13. Навести име и презиме аутора дела, ком књижевном роду и врсти припада.

	писац	књижевни род	књижевна врста
Очију твојих да није	_____	_____	_____
Поп Ћира и поп Спира	_____	_____	_____
Покондирена тиква	_____	_____	_____
Сеобе	_____	_____	_____
Подне	_____	_____	_____

укупно: 15 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

14. Подвуци драмске врсте:

поема, комедија, роман, трагедија, спев

укупно: 1 поен

(по 0,5 поена за сваки тачан одговор)

15. Навести називе стилских фигура које су употребљене у примерима:

Добар као хлеб. -----

Мрачни облаци. -----

Воду газим - жедан идем. -----

Ти си моје срце. -----

укупно: 4 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

16. Подвуци показну заменицу у примеру:

Та професорка је разговарала са мном и са свима нама отворено.

укупно: 1 поен

17. Прочитај пажљиво наведени опис девојачке лепоте у нашој народној песми и одговори на постављена питања:

„Кроз мараме засијало лице,

Сватовима очи засјениле

Од господског лица и ођела;

Сви сватови ником поникоше,

И у црну земљу погледаше,

Ја од чуда лијепе ђевојке.”

Заокружи слово испред имена девојке на коју се односи претходни опис:

а) Годора б) Љепосава в) Хајкуна

укупно: 2 поена

18. Наброј језике који припадају:

1. западнословенским језицима -

2. јужнословенским језицима -

укупно: 4 поена

(по 2 поена за сваки тачан низ)

19. Допуни следеће реченице:

Српски рјечник (1818) обухвата преко _____ речи. Речи у њему су преведене на _____ и _____ језик, а превео их је _____ . Друго издање Српског рјечника објављено је _____ године.

укупно: 5 поена

(по 1 поен за сваки тачан одговор)

20. Из следећег низа појмова прецртај уљеза:

пејзаж, портрет, ентеријер, дидаскалија, екстеријер

укупно: 2 поена

Резултати:

укупно: 100 поена

од 0 до 40 поена - оцена: недовољан (1)

од 41 до 60 поена – оцена: довољан (2)

од 61 до 75 поена - оцена: добар (3)

од 76 до 90 поена - оцена: врло добар (4)

од 91 до 100 поена – оцена: одличан (5)

име и презиме ученика _____

освојени бодови и оцена _____

Годишњи план рада

- ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ПРВИ РАЗРЕД СРЕДЊЕ ШКОЛЕ -

За гимназију (друштвено-језички смер, природно-математички смер и општи смер (148 часова))

А КЊИЖЕВНОСТ (88 часова)

I Увод у проучавање књижевног дела (30 часова)

II Књижевност старог века (10 часова)

III Средњовековна књижевност (12 часова)

IV Народна књижевност (12 часова)

V Хуманизам и ренесанса (12 часова)

VI Барок и класицизам (7 часова)

VII Лектира (5 часова)

Б ЈЕЗИК (32 часа)

I Општи појмови о језику (3 часа)

II Књижевни језик

III Језички систем и науке које се њим баве

IV Фонетика са фонологијом и морфофонологијом

V Правопис (3 часа)

В КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (20 часова)

I Усмено изражавање

II Писмено изражавање

За средње стручне школе

А КЊИЖЕВНОСТ (66 часова)

I Увод у проучавање књижевног дела (12 часова)

II Књижевност старог века (10 часова)

III Средњовековна књижевност (11 часова)

IV Народна (усмена) књижевност (11 часова)

V Хуманизам и ренесанса (11 часова)

VI Барок и класицизам (6 часова)

VII Лектира (5 часова)

Б ЈЕЗИК (25 часова)

I Општи појмови о језику

II Језички систем и науке које се њим баве

III Фонетика

IV Правопис

В КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (20 часова)

I Усмено изражавање (8)

II Писмено изражавање (8+4)

Изабране проширене припреме

др Вукосава Живковић

ИЗАЗОВИ БОКАЧОВЕ НОВЕЛЕ

Наставна тема: хуманизам и ренесанса

Наставна јединица: Ђовани Бокачо: *Декамерон* (5. дан, 9. прича)

Тип часа: обрада новог градива

Облик рада: фронтални, групни

Наставне методе: рад на тексту, хеуристички дијалог

Наставна средства: табла, креда, читанка, свеска

Корелација: ликовна култура, латински језик, историја

Задатак часа: Настојање да се савлада теоријски појам новела, уочи место и улога Ђовани Бокача у хуманистичкој епохи и светској литератури.

Образовни циљеви: Упознавање ученика са структуром, књижевним и историјским значајем Декамерона Ђовани Бокача. Посебно истаћи књижевни рад Бокача, његову улогу као творца класичне форме новеле. Тумачити битне чиниоце текста као што су: својства јунака, мотиви, поруке дела.

Васпитни циљеви: Развијати код ученика интересовање и радозналост за обраду још једног дела хуманизма какво је Декамерон. Подстаћи на размишљање о племенитом осећању љубави: супружничке, према детету, пријатељу. Нарочито нагласити потребу човека да остане достојанствен у свакој животној ситуацији.

Функционални циљеви: Навести ученике да што самосталније откривају елементе новеле у Бокачовом тексту. Подстицати их да износе властита осећања, утиске, закључке поводом дела. Развијати способност прављења поређења међу сличним делима епохе или исте књижевне врсте.

(Само)евалуација: _____.

Истраживачки задаци:

Свим ученицима задати да код куће прочитају одломак из Бокачовог Декамерона у читанци о љубавној судбини Федерига и мона Ђоване.

Поделити ученике на неколико група са посебним припремним задацима: (прва група) подсетити се шта је новела и допунити сазнање прочитавши одредницу у књизи: Драгиша Живковић, *Теорија књижевности*, Научна књига, Београд, 1966, стр. 186-187; (друга група) подсетити се текстова из основне школе: *Девојка цара надмудрила* (народна новела) и *Чиновникова смрт* (А. П.Чехов), као *Туга* (такође Чеховљева новела обрађена у првом разреду средње школе у оквиру Увода у проучавање књижевности); (трећа група – евентуално подељена на подгрупе где свака чита по једну новелу) прочитати још неколико новела из *Декамерона*: први дан прва новела (о ``светом`` Папалету), трећи дан четврта новела (о дон Феличеу и брату Пучу), пети дан, осма новела (о Настађу и охолој девојци).

На претходном часу ученике упознати са кратком биографијом Ђовани Бокача, показати им слику италијанског града Фиренце за који је везана уводна прича и део радње, дати основне податке о настанку Декамерона и његовој структури (сви тражени детаљи налазе се у читанци).

Ток часа:

Уводни део часа:

У уводном делу часа поразговарати са ученицима о утисцима које је прочитано дело у њима побудило, као и о основним размишљањима у вези са текстом. Претпостављамо да су ученицима најинтересантнији детаљи у вези са судбином сокола, јер се изненада и неочекивано мења; затим, Федеригова верност и непрестана љубав према мона Ђовани, јер сведочи о лепоти трајности људских осећања; такође, ученицима може скренути пажњу и Ђованина одлучност, најпре да одбија Федерига и буде верна супруга, затим да због љубави према детету оде и моли човека кога тако дуго игнорише, а на крају да има довољно храбрости и да се супротстави браћи у њиховој намери да је спрече да се уда за Федерига. Управо победа љубави, упркос свим препрекама на које наилази једна је од највреднијих ствари које чине ову Бокачову новелу вечито лепом и интересантном:

Који детаљи прочитане новеле Бокачовог Декамерона о судбини Феличеа и мона Ђоване вам је посебно скренуо пажњу? Објасните зашто? На каква размишљања нас је подстакао свет приче? Шта је то што љубав чини немерљиво лепом? Како ова новела сведочи о томе?

Главни део часа:

После изношења првих утисака и размишљања поводом прочитане новеле, ученици су припремљени да уочавају, проналазе моменте везане за карактеристике

јунака на почетку дела, доносе своје закључке у вези са тим. Мона Ђована је на почетку представљена као верна супруга, ``једна од најлепших и најљупкијих дама у целој Фиренци``. Федериго је у њу веома заљубљен и покушава да задобије њену наклоност приређивањем скуних забава, на шта она не обраћа пажњу:

Како је на почетку текста представљена мона Ђована? Пронађите и подвуците почетне реченице које указују на њену лепоту, верност, љупкост. Како је на почетку представљен Федериго? На који начин показује своју заљубљеност у мона Ђовану? Како она реагује на његове напоре да је импресионира приређивањем скуних забава, расипањем свог богатства?

Централни део новеле је и од суштинске је важности за даљи след дешавања и карактеризацију јунака. У њему долази до изражаја Федеригова часност, достојанствено суочавање са сиромаштвом, познанство са мона Ђованиним сином које он никада није злоупотребио да дође до ње. Један од кључних момената, захваљујући којем и долази до сусрета главних јунака јесте мона Ђованина одлука да затражу од Федериго сокола, будући да је то жеља њеног сина на болесничкој постељи. До ње не долази на пречац, већ после дубоког промишљања што значи да је она прибрана и достојанствена, те да увек добро размисли о својим поступцима: ``Кад је то чула жена се мало збуни, а затим поче премишљати шта да чини. Знала је да Федериго њу одавно воли и да га она није никада удостојила ни једног јединог погледа; стога за себе рече: ``Како бих могла да кога к њему упутим или да до њега одем и затражим да ми да тога сокола, који је, као што сам чула, ненадмашан у летењу и од кога он живи? И како бих могла бити толико безобзирна да једног племенитог човека јединог уживања које му је остало?`` Материнска брига и љубав превагнуле су у њеној одлуци да ипак оде до Федериго. Овај важан део новеле се може протумачити подстицајним питањима:

Како се Федериго понаша кад је осиромашео? Да ли је икада покушао да искористи своје познанство са сином мона Ђоване да би успоставио контакт са њом? Шта то сведочи о његовом карактеру? Шта тражи мона Ђованин син од ње да би оздравио? Пажљиво прочитајте њено размишљање. Шта је превагнуло да се одлучи да ипак посети Федериго и затражи од њега сокола?

У бокачовском типу новеле важан је нагао, неочекиван обрт. Због тога је веома важно да ученици схвате важност коју соко има за Федериго као његов најбољи и једини пријатељ, као непроцењиво богатство које има. Федериговом одлуком да га спреми за јело како би достојно угостио мона Ђовану само сведочи о Федериговој дубини љубави и оданости. Тиме се ближе финишу запажања о карактерима јунака, а ученицима постаје на конкретном примеру јасна концепција Бокачове новеле, која по својој структури подсећа на драму:

Зашто Федерико жртвује сокола? Шта тиме показује и доказује мона Ђовани? Шта све симболише соко? Колико је за вас био неочекиван обрт који се десио? Како Ђована реагује када Федерико почиње да плаче после њене молбе да јој поклони сокола за болесног сина? Шта јој је дефинитивно постало јасно на основу Федериковог објашњења зашто је спремио сокола? Како је то утицало на њену одлуку да се уда за њега. Пронађите реченицу којом се мона Ђована супротставља браћи која су против њене одлуке да се уда за осиромашеног Федерика. Које је значење те реченице?

Својим одлучним иступањем да ће се удати за Федерика упркос противљењу браће и упркос чињеници да је њен будући супруг сиромашан а она богата, мона Ђована показује одлике човека новог доба који храбро доноси важне животне одлуке не препуштајући се судбини. Навести ученике да уоче и друге моменте који ову Бокачову новелу разликују од средњовековне литературе. У њој је више него јасно величање свакодневице, уживање у чулним животним радостима, врлине јунака прозилазе из њихових поступака и дела, оштро се супротставља, руга или шали на рачун лажног морализма, али и људске наивности. Затим, тражити да и у другим прочитаним новелама Декамерона уоче сличне елементе:

Захваљујући коме се љубавна прича о Федерику и мона Ђовани завршава срећно? Како је мона Ђована преузела дизгине судбине у своје руке? Шта је Фијамета на почетку најавила као важно у деловању дама у својим животима? Које још елементе хуманизма и новог доба препознајере у овој Бокачовој новели? Како је дочарана свакодневица, греси, чиме објашњава врлине својих ликова? Које сличне моменте проналазимо у другим прочитаним новелама Декамерона?

Завршни део часа:

Проширити и систематизовати знање ученика о Бокачовим новелама и месту овога писца у хуманизму. Могуће је прочитати Хејзеову теорију о соколу (Хрестоматија) и применити је новелу од Федерику и мона Ђовани. Тражити од ученика да упореде развој радње у раније обрађиваној народној новели Девојка цара надмудрила, а потом и на примерима Чеховљевих новела *Чиновникова смрт* и *Туга*. Упутити ученике да уоче и упореде Дантеова становишта о појединцу, гресима, испаштању, прељуби и да их упореде са Бокачовим:

*Подсетимо се како је девојка надмудрила цара у истоименој народној новели? Како је дошло до обрта у том тексту? Како бива вођена радња у Чеховљевим новелама *Чиновникова смрт* и *Туга*? Како су Данте и Бокачо у својим делима представљали обичног човека, његове грехе, испаштања?*

др Вукосава Живковић

УПОРЕДНИ МОДЕЛИ У ПРОУЧАВАЊУ АПОКРИФА

Наставна тема: средњовековна књижевност

Наставна јединица: апокрифна књижевност

Тип часа: обрада новог градива

Облик рада: групни

Наставне методе: рад на тексту, хеуристички дијалог

Наставна средства: табла, креда, читанка, свеска, прилози (одељци текстова за обраду)

Корелација: верска настава

Задатак часа: Настојање да се савлада сложени појам апокрифа у наставном процесу

Образовни циљеви: Упознавање ученика са појмом, специфичностима апокрифа у књижевности. Повезивање дела средњовековне књижевности са тематско-мотивско сличним текстовима писане књижевности хуманизма и дела народне књижевности.

Васпитни циљеви: Подстаћи ученике да развијају интересовање и радозналост за обраде нових књижевнотеоријски појмова. Стварати навике упоредне анализа више тематски сродних текстова.

Функционални циљеви: Подстицати ученике их да износе властита запажања и закључке поводом интерпретираног књижевног текста. Развијати способност прављења поређења међу сличним делима епохе или исте књижевне врсте.

(Само)евалуација: _____.

Теоријски и наставно-практични планови обраде

За проучавање апокрифа у наставној пракси првог разреда средње школе предвиђен је један школски час. Актуализацијом принципа економичности, за предвиђено време, могуће је темељно обрадити наставну јединицу, као и направити синтетички и компаративни план

тумачења дате тематике и сродних (жанровских, мотивских, тематских, стилских, садржинских) елемената. На тај начин, ученицима се пружа један целовитији увид и

преглед различитих видова тумачења, као што се и ствара навика поређења, запажања детаља и самосталног закључивања. Насловљени вид практичне наставе Упоредни модели у проучавању апокрифа даје могућност да се уз теоријски темељно, а по начину рада групно ангажовање ученика, у кратком временском року обради, компарира и синтетизује сложена наставна грађа.

Одредница ``апокрифне књиге`` подразумева назив за све тајне, скривене, ``отречене`` књиге које је забрањивала хришћанска црква. Све канонске (истините) књиге Старог и Новог завета биле су пописане још у актима лаодикијског сабора око 360. године. Временом је расто број апокрифних књига. Црквени писци су уз попис канонских књига почели давати и списак забрањених, а њихов индекс се током векова мењао. Апокрифи су се у српској књижевности много и дуго преписивали, све до 19-ог века. Неки су читани и у црквама током одговарајућих празника, као што су на пример: Протојеванђеље Јаковљево (на дан Богородичиног рођења), Никодимово Јеванђеље (Велика субота, Ускрс), итд. Интересантно је да су многи апокрифи, иако званично црквено забрањивани, сачувани управо захваљујући калуђерима.

Апокрифи су по темама и мотивима у великој блискости са Библијом. Међутим, својим учењем и идејама понекад одударају од библијских схватања. Личности у њима су из Старог и Новог завета, па се и сврставају у старозаветне и новозаветне. Често су сликовитији, са маштовитијим решењима у односу на библијска. У њима се до детаља описује оно што је у Библији прећутано или само назначено, као што су на пример сцене како изгледају небеса, рај, пакао, или како је протекло Христово детињство, Богородичино рођење, итд. Често је све испричано са обиљем фантастике, што их са могућношћу задовољења човекове потребе за радозналешћу чини веома примамљивим. Током преписивања, у већини апокрифа долазило је до различитих језичких преиначења, али и до стварања сасвим нових епизода.

У проучавању апокрифа у нашој историографији дуго се гледало на њих као на језичке споменике, а њихови текстови су изучавани или у циљу филолошких студија, или као документарни извор времена средњег века. Али, већ са раскршћивањем доминације филолошког метода, дела средњовековне књижевности, па самим тим и апокрифи, почињу се оцењивати и са књижевно-естетског аспекта.

Посебно је занимљиво место и природа фантастике у средњовековној књижевности, а нарочито у апокрифима. Карактер средњовековне књижевности иначе је био тематски и садржајно усмерен ка области ирационалног и натприродног. Напушта се ``миметички реализам`` античке литературе, а темељни принцип књижевног стварања заснива се на поставкама гносеолошке мистике византијске теологије, која је разликовала нејасно ``чулно сазнање`` од право ``умног сазнања``, омогућавајући да се ``хармоничном синтезом`` стварног и нестварног натчулним путем дође до правог сазнања света. Фантастика је најбогатије заступљена у једном делу старозаветних и новозаветних апокрифа апокалиптичног и визионарског садржаја. Књижевно посматрано, старозаветни апокрифи су заменом рационалних категорија мистичним и реалних фантастичним неупоредиво занимљивији од новозаветних. Више

фантастички него поучни и више привлачни поетичношћу него религиозношћу, они иду у ремек-дела средњовековне књижевне фантастике.

Наставни ток обраде и задужења:

Ученике поделити у четири групе. Првој задати да на основу приложене литературе припреми кратак реферат о појави и развоју апокрифа у књижевној традицији. Свакој од преостале три групе задати да пре часа прочита текстове (изабране одломке дате у прилогу), као и питања. На самом часу дати свакој од група прилику да да одговоре (на основу питања за сваку групу појединачно) на упоредне анализе апокрифа и неке друге врсте понуђеног текста.

В е ж б е

Вежба број 1 (прва група):

(...) И узе анђео и поведе ме на друго небо и показа ми превелика отворена врата. И рече ми: ``Уђимо кроз њих!`` И уђосмо летећи. Путовасмо седам дана. И показа ми клет превелику. И живљаху у њој инообразни, чија лица беху пасја, а ноге јелење, а рогови козји. И упитих ја Варух анђела и рекох: ``Косу ови?`` И рече ми анђео: ``То су они који зидаху Кулу желећи да уђу на небо. Они зидаху Кулу и натераше мушкарце и жене читавог света да граде Кулу. Ту се могло видети како неки дрва секу, неки камен пеку, неки благо гурају, неки мешају смолу. И шта просто рећи? Ту беше туга велика свим тим људима од истока и запада. И ту беше одрицања од живота свог. И беше жалост и туга велика тим људима. И жена која рађаше дете не одступи отуд, него роди мешајући смолу. И узевши окриље своје пови дете своје на земљи. И затим поново радише. И саздаше Кулу од осамдесет и две хиљаде сежања у висину, а у ширину пет стотина. И сковаше сврдло да прврте небо и да виде какво је: или је камено, или је стаклено или бронзано. И виде Бог безумље њихово. И порази их палицом невидљивом и раздели им језике на педесет и два језика. И пођоше свако својим језиком говорећи. А раније, од Адама до саздања Куле, говораху једним језиком – сиријским.``

(Откровење Варухово)

А бијаше на цијелој земљи један језик и једнаке ријечи. А кад отидоше од истока, нађоше равницу у земљи Сенарској, и населише се ондје. Па рекоше међу собом: хајде да правимо плоче и да их у ватри печемо. И бјеху им опеке мјесто камена и смола земљана мјесто креча. Послије рекоше: хајде да сазидамо град и кулу, којој ће врх бити до неба, да стечемо себи име, да се не бисмо расијали по земљи. А Господ сиђе да види град и кулу, што зидаху синови човечији. И рече Господ: гле, народ један, и један језик у свијех, и то почеше радити, и неће им сметати ништа да не ураде што су наумили. Хајде да сиђемо, и да им пометемо језик да не разумију један другог што говоре. Тако

их Господ раду оданде по свој земљи, те не сазидаше града. Зато се призва Вавилон, јер ондје помете Господ језик цијеле земље, и оданде их расу Господ по свој земљи.

(Постање, 11. 1-9)

Пажљиво прочитај одломак из старозаветног апокрифа Откровење Варухово и одломак о зидању Вавилонске куле из Старог завета. На којим детаљима инсистира старозаветни, а на којим писац апокрифа? Због чега?

На који начин се у апокрифу постиже сликовитост и упечатљивост мука човечијих? Зашто су она у библијском тексту ``прећутана``?

На основу којих елемената се види да је прича о старозаветном пророку Варуху обрађена у хришћанско време (претпоставља се да је настала током I или II века наше ере)? На какве ставове о греху, испаштању и спасењу наилазимо у овом тексту? Упореди их са хришћанским ставовима о моралу.

Упореди стил датог одломка апокрифа и библијског текста. Шта се запажа? Који текст је коме послушио као образац стилског варирања?

Вежба број 2 (друга група):

(...) Господ му рече: ``Ти пођи, мој Михаило, дођем мучитељу. Ако му и кажеш лаж, нека ти је благословено и тако га зароби. Ја ћу ти послати сунце да ти помаже и разгорећу га седмоструко јаче од сунца које сија.``

Када Владика цар благослови Михаила, овај сиђе на друго небо и узне смиртоносни мач свој и наоштри га. И рашири крила своја од четрдесет лаката у ширину и затруби у трубу своју. И од силаска његовог и од звука крила његових заљуљаше се небеса и устрепта земља. И побеже море у дубине, а бездани се затресоше. Антихрист сеђаше на престолу свом. Смете се и реће: ``Михаило са небеса силази те му изађимо у сусретање да видимо којим нам послом иде.`` (...) Заповешћу Божијом отворише се сунцу врата. И изгреја сунце палећи и горући. И задимише се све слуге његове. Од пржења сунчевог лежаху као мртви на земљи. И Антихрист се смете. Сатанаил рече Михаилу: ``Не бој се ништа, знам језеро велико и поћи ћемо да се у њему окупамо, да се расхладимо док не зађе сунце. И поћи ћемо на исток и затворићемо сунцу врата да не може на нас сијати.`` Тада Сатанаил тајно рече слугама својим: ``Чувајте Михаила и пазите много како не би лукавством и лажима узео добре дарове од мене и учинио ме ружним и неславним.`` (...) И уђе у језеро да се окупа. Уђе и затим изађе. И виде Михаила са очима према небу како се припрема. И рече му: ``Михаило, све се кунеш силом мојом, али ми се закуни вишњим Оцем да ћу бити безбружан.`` И ослободи се брига и страха и затрепери нечастивим крилима својим и сиђе у дубине језера. И звук грома несташе у води од силаска лукавог. И сатре мноштво риба и звери земаљских и морских. Тада се Михаило помоли Господу. И помоливши се, Михаило учини знамење страшно над језером у име небеско Оца, и окува га ледом. И ту славу чу Сатанаил у

крајњој дубини и спозна да је оплењен и смете се веома. И борио се беше три часа док не одбаци змаја са себе на четири миље. Изиђе на површину језера и нађе знамење небеско, и уплаши се. И повика из свег гласа и рече: ``Где сте, анђели моји?`` И не беше гласа од њих, јер их беше Михаило сатро на одласку свом. И виде лукави Сатанаило да му забрани знамење Господње да изиђе из језера. Зато узне велики камен двеста лаката дужине и сто лаката ширине. Тај, пак, зли Сатанаил удари тврд камен безаконем главом својом. И одбаци из језера камен пет попршта од места. Настаде, пак, планина и језеро уз то.``

(Борба арханђела Михаила са Сатанаилом)

Кад су ђаволи отпали од Бога и утекли на Земљу, онда су и Сунце однијели са собом, па га ђаволски цар набио на копље и носио на рамену. Кад већ земља протужи Богу да хоће сва да изгори од сунца, онда Бог пошље светог Аранђела, да гледа како да изме Сунце од ђавола. Кад синђе Аранђел на земљу, а он се удружи с ђаволским царем; али се ђаволски цар сјети шта он хоће, па се добро узме у памет. Ходајући тако по земљи њих двојица заједно дођу на море и стану да се купају, а ђаво удари копље са Сунце, и земљу. Пошто се мало прокупају, онда рече свети Аранђел: ``Де да ронимо, да гледамо ко може дубље.`` А ђаво му одговори: ``Хајде де.`` Онда свети Аранђел зарони, и изнесе у зубима пијеска морскога. Сад треба и ђаво да зарони, али се боји да му свети Аранђел дотле не однесе Сунце. Утом му падне на ум, те пљуне на земљу, и од његове пљувачке настане сврака да му чува Сунце док он зарони и узнесе у зубима морског пијеска. Кад ђаво зарони, а свет Аранђел прекрсти руком море, те не њему постане лед од девет аршина дебео; па онда спопадне Сунце и побјегне Богу, а свраке стане крека. Кад ђаво чује сврачији глас, онда већ види шта је, па се брже-боље врати натраг. Кад горе, али се море заледило па не може напоље! Онда се брже-боље врати на дно мора, те узме камен и њим пробије лед, па онда потеци за светијем Аранђелом!``

(Зашто у људи није табан раван?)

Како су представљени ликови архангела Михаила и ђавола у апокрифу Борба арханђела Михаила са Сатанаилом, а како у народној причи, тачније у есхатолошком предању Зашто у људи није табан раван? На којим њиховим особинама инсистира и народни приповедач и писац апокрифа? У чему су све разлике међи ликовима?

Како је обрађен и у чему је специфичност улоге и места соларног мотива у ова два текста?

Којим се све метаморфозама обогаћују оба текста?

Упореди стил народног и апокрифног наоатора? Које речи посебно откривају њихову усмену, односно писану традицију?

Бежба број 3 (трећа група):

И виде реку огњену. И пламен излажаше из ње. И беше у њој много народа, мушкараца и жена. И рече Богородица: ``Ко су ови? Шта су им греси?`` И рече Михаило: ``То су блудници...`` И рече Богородица: ``Како ћу се смиловати на вас када не учињасте вољу Божју? Како да вам се смилујем? И рече арханђео Богородици : ``Зашто плачеш, о Дево? Још ниси видела великих мука.``

(Ход Богородице по мукама)

То место беше пуно тмине густе,
Хучећ ко бурна пучина кад сва је,
Супротни ветри гнев кад њом разусте.

Олуј паклени који вазда траје,
И душе граби бесно у висину,
Витла их, тресе, јаде им задаје.

Кад их ветри к рубу пакла рину,
Викати стану, плакати од јада,
Хулећ на саму божанску врлину.

Тад појмих како у том кругу Ада
Грех испаштају сви грешници пути,
Којима жеља разумом превлада

(Данте: Пакао)

И виде Пресвета на оном месту човека како види, а црви га јеђаху. И рече Богородица Михаилу: ``Шта су му греси те се зло мучи?`` И рече Михаило: ``Он је давао на камату злато и сребро, због тога се тако мучи.``

(Ход Богородице по мукама)

Кренух се рубом до самога краја

Слично се лети и род псећи влада

Методички текстови

др Оливера Радуловић

ПЛАЧ ЈОНЕ ПОТАПОВА

(Библијски ток Чеховљевих новела)

Рад се бави новелистичким стваралаштвом Антона Павловича Чехова које је заступљено у школским програмима, али отвара и натпрограмске могућности. Осмишљен је применом интертекстуалности као нове научне и наставне методологије. Посебно се наглашава пишчев импресионистички опус и његова библијска подтекстуалност која крије аналитичке потенцијале и отвара врата трагачкој и креативној настави.

Живот је у његовом свету неразуман, бесциљан и учмао, али у њему постоје скривене и запретене љепоте, чежње и маштања о љепшој будућности и преуређењу људских односа (Флакер 1975: 341).

Антон Павлович Чехов, по речима Горког, један од највећих руских синова, био је правичан и саосећао је са својим народом, што уочавамо у његовим књигама обасјаним тужним осмехом пуним љубави. Писао је тако да речима буде тесно а мислима широко дочаравајући непоновљиву разноликост и трагичну лепоту живљења. Веровао је, у шта је сумњало књижевно мњење, да роман не може представити различита лица живота, док сажета проза може груписањем око мотивских чворишта и организацијом призора у сценице, које се повезују у различито кадриране сцене, чиме се пружа могућност комбиновања и креативног читања у контексту. Књижевно послање започиње хуморескама, објављује их по часописима пуних пет година (написао их је преко две стотине) и тако, примењујући нека искуства хумористичке школе, обликује фабулу као анегдоту и овладава сажетом формом, што је нека врста поетичке константе у његовим новелама које су у почетку нудиле читаоцима призоре из живота с комичном поентом. У првој фази стваралаштва писао је у духу реализма, изобличавао друштвене неправде и зло у људима, исмевао чиновнике и малограђане, људе у футроли и њихове предрасуде, лажни морал, удворништво, баналност која је гора од тираније...Антон Павлович Чехов у новелистичко обличје уноси озбиљне животне проблеме и, коначно, изборивши се за достојанство жанра, после доста неспоразума с читалачком публиком и књижевном критиком, добија 1887. године Пушкинову награду Руске академије наука.

Отац руске новеле убрзо напушта хронолошки ток наратије, поступак портретисања и традиционалну индивидуализацију ликова, не мотивише њихове поступке, не описује нити анализира средину у којој они живе. Издваја минималне сижее из живота и слаби новелистичност у смислу драматичне заоштрениости збивања. Типична чеховљевска бездогађајност маскира тензијна психолошка преживљавања јунака насликана загаситим бојама и меланхоличним расположењима. Аутор тако улази у другу, импресионистичку фазу стваралаштва у којој му нема премца у светској књижевности. Толстој је Чеховљеве приче из овог периода упоредио са сликарским платнима импресиониста на којима доминира покушај да се свет прикаже визуелно у интензивној чулној осетљивости. Запажена је и њихова прожетост лирским мотивима који појачавају утисак пригушеном мелодијом, као у песми. Карактеристична слика света саткана је и од обиља чулних сензација, боја, звукова и мириса, дочарава детаље, особене визије, богатство нијанси. Чежња за нечим што је прошло или никада неће доћи, обузима његове ликове, мале људе притиснуте тешким животним бременом. На страницама Чеховљевих новела нема јунака као што нема великих ликова ни великих страсти. У њима се ништа важно не догађа (Флакер 1975: 340). Неретко писац прибегава анегдоти ради продора у психологију јунака, одбацује значај и драматичност догађаја, као и његове последице, утапајући збивања у бујицу живота, измамљујући како јунаку, тако и читаоцу осмех кроз сузе због немогућности да се било шта промени на сивом акварелу свакодневне баналности.

Антон Павлович Чехов, мајстор руске новеле и отац импресионистичке драме, један је од ретких писаца заступљених у програмима за основну и средњу школу чија се дела добро реципирају. Новелистички опус гласовитог руског ствараоца прави је изазов за младе читаоце јер је у питању махом сажета и анегдотична творевина, зачудног епилога, у првој, реалистичкој фази његовог стваралаштва, односно сликовита кратка проза, у знаку типично чеховљевске бездогађајности, на импресионистички начин прожета лиризмом, у другој стваралачкој фази. Право је освежење што се у читанкама за пети разред основне школе По јутру се дан познаје Љиљане Бајић и Зоне Мркаљ наша новела Шала, богата хуморним потенцијалима. Реч је о интересантном али и загонетном књижевном тексту који може да пробуди недоумице и запитаност код читалаца (Бајић 2006:41). Ради се о причи која рачуна на хумористичке ефекте који су последица нараторове безазлене игре с јунакињом приче. Јунак и приповедач побеђује Нађенкињин страх од висине тако што подстиче њену радозналост храбрећи је у прикривеним симпатијама. Шала по којој је новела добила назив неочекивано постаје најлепша и најнежнија успомена у животу јунака и оставља дубок психолошки траг. Ученици седмог разреда радо и са горким осмехом читају програмом предвиђену Чеховљеву новелу Чиновникова смрт упознајући постепено поетику његове приче. Предвиђено је и да се при анализи новеле уоче специфичности у односу на приповетку, те да се у њој запазе уметнички поступци карактеристични за драму, као што је постојање етапа драмске радње, који потцртавају како унутрашњу борбу супротности у самим јунацима, тако и дијалог чија тензија расте, и ненадани обрт у њеном епилогу. Методичка апаратура у Читанци за седми разред Милке

Адрић указује и на трагикомичне елементе интерпретиране новеле, унутрашњу драму у чиновнику Червјакову који постаје жртва властите снисходљивости и страха од претпостављеног, до чега га води крут и формалан однос према бирократској конвенционалности.

Програмирање средњошколског градива предвиђа обраду Чеховљевог стваралаштва на више нивоа: у првом разреду средњег образовања планирано је да се на примеру Туге обради појам новеле и да се ученици упуте у специфичности њене интерпретације, говори о статичким, динамичким и слободним мотивима, слабљењу узрочно – последичних веза међу њима, те асоцијативном уланчавању које доказује лирско начело њихове организације. Све то води закључку да је интерпретирани аутор заговорник отворене новелистичке форме као и симболичног изражавања, што је наглашено у опису пејзажа, атмосфере, у етимологији имена или атрибутима који су најефектнији начин њихове карактеризације. Истиче се и поента у ненаданом, трагикомичном обрту на завршетку новеле, као и настојање писца да ослаби новелистички заоштрен сукоб у главном јунаку. Дакако, у питању је виши ниво обраде теоријског појма новеле, као и потпунија интерпретација једног, аналитичким потенцијалима бременитог текста. Ученици средњих школа се враћају Антону Павловичу Чехову у трећој години школовања, када његов драмски опус уклапају у поезику импресионизма анализирајући драму Ујка Вања. Наведено програмирање наставе, када је у питању стваралаштво цењеног руског писца, подразумева захватање у његов целовит стваралачки опус, пролажење кроз све етапе и жанрове којима се бавио, надасве, пружа могућност наставе на различитим нивоима – што отвара мноштво методичких перспектива и омогућава разнолике методичке приступе.

Књижевно дело Антона Павловича Чехова може послужити као мотивација за читање јер се лако и добро реципира. Томе доприноси новелистичка сажетост као и хумористичка садржина, изненадни и неочекивани обрт, нагли завршетак без наглашене тенденциозности у виду поуке. Хумор који је присутан у приповедању је езоповски – посредно критикује друштво у којем је човек замењен чином. Треба обратити пажњу и на различите врсте смеха код Чехова: неке приче служе разоноди, друге имају намеру да исмеју, а треће да истовремено исмеју и растује. Ваља указати на имена и атрибуте ликова који су амблеми карактера и њима предодређених судбина. Добра могућност је да на часовима мотивације ученика за обраду Чиновникове смрти, наставник прочита још неке сродне новеле које говоре о људима у футроли, нагласи да личе на типизирани ликови – функције у бајкама, потпуно одређене позивом којим се баве или неком особином која их чини просечним јунацима као што је: Камелеон, Маска, Двојица у једном, Човек у футроли. Било би ефектно и да се ученици припреме за читање Чеховљевих новела на часовима усменог изражавања где ће се говорити о неким људским манама као што је лицемерје, притворништво, полтронство, снисходљивост...

Констатовано је да постоје велики проблеми настали при повезивању наставног градива из српског језика и књижевности основне и средње школе. Требало би махом тематски организовану грађу преусмерити према науци о књижевности доследно

негујући књижевнотеоријски и књижевноисторијски приступ књижевним делима. Наставник у првом разреду средње школе мора да учини велики напор и испољи методичку умешност да би ученике, навикле на читање одломака и једноставнијих књижевних текстова, упутио на перцепцију целовитих дела сложене садржине – почињући од књижевности старог века – за коју су они потпуно неприпремљени. Најзахтевнији је управо помињани програм јер подразумева да се за годину дана пређе читалачки пут дуг око тридесет векова (од Епа о Гилгамешу до Молијеровог Тврдице) ! Уводни део програма за први разред средње школе посвећен је утврђивању и проширивању теоријских појмова. Ту се нашла Чеховљева новела Туга која је инспиративна на више начина, а надасве у аналитичком смислу. Како је ауторов новелистички опус познат основцима, ваља га искористити ради повезивања градива и обезбеђивања методичког хода од познатог ка непознатом, што олакшава рецепцију и пружа могућност уклапања наставе у системе. Методичар може, при раду на тексту који води самосталном закључивању ученика, применити и компаративну методу поређећи по сличности и супротности реалистичке и импресионистичке новеле анализираних писаца. Међутим, наставник крећући с реализацијом програма, одмах наилази на наредну препреку – како да објасни појам новеле на примеру једне типичне антиновеле импресионистичког карактера! Чехов врши значајан заокрет ка модерној прози уводећи структурне новине: непоштовање новог и неочекиваног догађаја који одликује традицију, не портретише ликове, не мотивише њихове поступке, не држи се хронологије збивања, смањује значај догађаја и његове последице, не описује друштвене околности у којима живе мали људи ухваћени у некој уобичајеној животной ситуацији. Такође, контроверзни обрти воде шокантном, често анегдотски интонираном завршетку који слаби новелистичност (на пример ако је садржај трагичан завршетак је комичан). Парадоксалност је стилска и смисаона одлика Чеховљевих новела на којој ваља инсистирати јер истиче животне противуречности. Аутор често потцртава и несагласје људских особина и емоција које доводе до чудних животних ситуација и сижејних обрта. Велики догађаји парадоксално воде до слабих завршетака прожетих осећањем узалудности и остављају психолошки ожиљак, премда се у животной монотонији ништа не мења, чињења јунака немају тежину, а њихов ход подсећа на тапкање у месту или кретање покретном траком.

Наставнику може помоћи у превазилажењу овог проблема савладано градиво из седмог разреда, прецизније – анализирана новела Чиновникова смрт. Добра могућност је да се на њеном примеру покажу одлике традиционалне новеле: нов и неочекиван догађај испричан сажето, кризна ситуација у којој се налази њен јунак, условљеност догађаја карактерни налази њен јунак, условљеност догађаја карактерним особинама, поступак психологизоване сценичности, одлучујући симболичан обрт, концентрација драматичног приповедања на завршетку, уз крајње економичне и ефектне поступке. Наведене одлике могу проверити и на некој од Бокачових новела из Декамерона. Друга могућност је да наставник зада ученицима да прочитају новелу из поменуте збирке, а затим, да сами уоче одлике бокачовске новеле где је догађај у првом плану, открију његову склоност ка авантуризму, доминирајући дијалог у ком се манифестују ликови, одсуство карактеризације и портретисања јунака, узрочно-последични, хронолошки ток

новеле која завршава неочекиваним симболом наглашеним обртом (теорија о соколу) и дидактиком прожетим сведеним епилогом. Тек потом ваља приступити анализи Чеховљеве новеле Туга и то на два аналитичка нивоа. Први ниво ваља остварити примењујући структуралистички као и проблемски приступ тексту. Други, знатно дубљи аналитички захват, у знаку трагања за подтекстом новеле, може се извести у трећем разреду средње школе током припрема за часове посвећене импресионизму. Лиризам и лајтмотиви у Чеховљевој прози директно су везани за поетику подтекста из кога извиру. Туга се може изучавати у контексту правца или искористити као текст у коме ће сами аналитичари, на основу његових особености, откривати одлике стилске формације која се изучава. Тако ће се темељно и трајно усвајати градиво, рационално користити време, вршити повезивање теоријског и аналитичког знања, обезбедити ход од познатог ка непознатом и олакшати усвајање функционалних појмова.

Методички приступ новели Туга

Туга је прави бисер Чеховљевог филигранског рукописа. Мото новеле, изразито жалобан, исписан је плачевним тоном истичући безнадежност и усамљеност онога који тужи: Ко ме да изречем печал своју? Навод испред приче није лоциран у читанкама нити у преводима на српски језик, што се може разумети и као поступак мистификације целог текста који мотивише читаоца. Методичар може применити проблемски приступ у вези с лоцирањем цитата, како би аналитички процес завршио одговором на питање: које дело писац позива за сведока да би нагласио смисао – очајање јунака Јоне Потапова који нема са ким да подели тугу? При раду на тексту акцентује се главни јунак, мали човек који покушава да понесе претешко животно бремене. Током приче он расте од простодушног сељака до неутешног оца кога породична трагедија, неразумевање људи и одолевање тузи упркос свему – чини великим. Јона Потапов, изненада, ношен животном бујицом, долази у град, у долину плача, у неприродно и туђе окружење које га не прихвата. Неочекивано постаје кочијаш јер му је син отишао са овог света, у пуној животној снази, оставивши га да сам брине за унучицу Анисју и буде хранитељ породице. Фабула приче је једноставна и сведена, драматичан догађај се збио пре почетка приче, а ми пратимо пустош коју оставља у души доброга Јоне. Новела нема праву експозицију а у њеној функцији је уводна, знаковита дескрипција: зимски сутон, крупан снег који веје и доноси студен у душу - граде залеђену, непокретну сцену. На њој доминирају човек и коњче који личе на вашарски колач од гроша (Чехов 3 1989:160). Присутна је и удаљена асоцијација: град је вашариште, што је у контексту наведеног поређења. Јунак је као привиђење замрзнут од студени и животне парадоксалности, истински не припада урбаној средини, његове мисли се враћају на познате сеоске призоре и слике поља с чежњом зато што је на силу од њих одвојен, а навикао је на плуг и мирис ораница, на једноставност природе. Пресавио се толико колико се год може савити живо тело, седи на свом седишту и не миче се (Чехов 3 1989:160). Потцртава се симболика призора, Јона је полегао под тежином живота као под теретом снега који не жели да стресе са себе јер губи снагу и вољу да се бори. Дескрипција је употпуњена сликом коњчета које је непокретно с уштапљеним ногама. Уочавамо паралелизам између човекових и коњчевих реакција, као и одсуство воље

за животом, исту чежњу за природом и селом – о чему нас обавештава поуздани наратор који не само да улази у мисли Јоне Потапова него и његовог коња који осећа исто што и његов господар и тако интензивира утисак прве сцене. Трага се за речима у тексту које описују јунака и закључује да су у питању глаголи стања што доприноси општем утиску статичности. Потом се обраћа пажња на експресивност епитета који доприносе знаковитој сликовитости пролога. Новелистички обрт на завршетку је у симболичкој вези с уводном дескрипцијом која нас поступцима наговештавања припрема за неочекиван завршетак. Непомичност Јоне Потапова у супротности је с градском вревом и урбаном средином у којој нико никога не примећује, већ вртоглаво јури за неким безначајним циљем. Ликови из новог Јониног окружења немају идентитет, без душе су и карактера, потпуно одређени позивом којим се баве, односно неком карактерном или телесном маном, чиме их писац карикира и банализује (униформа, грбавко). Средишњи део новеле у знаку је дијалога који безуспешно покушава да успостави кочијаш Јона Потапов с људима које цео дан превози. Посебну пажњу ваља посветити анализи разговора и открити немогућност комуникације као и извесност да у урбаном окружењу свако само са собом разговара. Нема правога дијалога у причи, све се своди на низ испразних монолога који иду у етар и безначајне разлоге журбе који покрећу људе у њиховим ништавним животима. Остали ликови из новеле су дати у контурама, уклопљени у опште сивило окружја, гневни су и агресивни, без видљивог разлога, а њихова мета је безазлени и беспомоћни кочијаш који нити хоће нити може да се брани. Ваља пронаћи делове текста који илустрју комуникацијски шум који влада између Јоне и људи из окружења. Треба запазити да расте унутрашња тензија у јунаку, малом а тако великом човеку, кроз немогућност да каже шта га мучи. Тако ће се постепено откривати да се фабула новеле своди на мото: Кома да изречем печал своју? Нагласиће се да се повећава провалија између Јоне и људи из окружења и пратиће се како се интензивира њихова немарност која се претвара у грубост, што је у супротности с Јонином потребом да исприча своју трагедију. Куд си забасао, ђаволе један?! Куд те враг тера (Чехов 3 1989:162)? Постоји антитеза између нивоа, стила и тона обраћања кочијаша и људи које услужује, на шта треба усмерити аналитичку пажњу. Јона постаје све блажи, нежнији и снисходљивији како расте грубост људи из околине; с увредама и псовкама све је наглашенија његова потреба за разумевањем и нежношћу. Фуј, нека те ђаво носи! Ускипе грбавко. Хоћеш ли потерати, стара колеро, или нећеш? Чујеш ли ти, ало једна? Хи-хи..смеје се он. Весела господа, бог им дао здравља (Чехов 3 1989:163). Антон Павлович Чехов маестрално, у неколико потеза, слика човекову природу склону доминацији и потчињавању слабијег, кроз потребу да гурне дављеника у дубину, да копа по незацељеним ранама и жртвује човека кога је ослабила туга. Принцип антитезе је доследно спроведен кроз текст, као и паралелизам између реакција човека и његовог коња. Кочијаш цокну уснама, истеже врат као лабуд, попридиже се и махну бичем више из навике него из потребе. И коњ истеже своју шију, сави уштапљене ноге и неодлучно крену са свог места (Чехов 3 1989:163). Древни грчки, источњачки и словенски митови славили су лабуда као чисту, некаљану птицу која је епифанија светлости (Шевалије: 2004, 473). Склоност ка симболичном изражавању у новели, у контексту значења древних митова, сугерише чистоту болне душе, као и прочишћење које доживљава Јона кроз страдање и понижење, ослобађање

од туге која мора да се излије у речи. Слуша грдњу којом га обасипају, види људе, и зато, мало-помало, поче му се скидати с душе осећање усамљености (Чехов 3 1989:164). Јона Потапов, доведен до границе људског трпљења, почиње да се необично понаша, смеје се на увреде, тепа онима који га вређају, и најпосле, уместо да достојанствено исприча своју трагедију – он се смеје кроз сузе. Закључујемо да трагични догађаји узрокују тешку психолошку драму која оставља трајне последице у души главног јунака, на шта околина остаје равнодушна. Парадоксална Јонина реакција ослабљује заоштреност сукоба у новели и доводи до шокантног обрта на завршетку: кочијаш прича коњу своју тугу. Ваља се посебно бавити есејистичким фрагментима посвећеним доминирајућем осећању у анализираној новели. Знаковит би био задатак да се у тексту нађе пасаж који наглашава и изриче поенту. Туга, стишана за кратко време, јавља се поново и с још већом снагом растрзава му груди. Његове очи узнемирено и мученички лутају по гомили на обе уличне стране; неће ли се између хиљаду људи наћи бар један једини који би хтео да чује за његов бол. Али гомиле иду и пролазе, не запажају ни њега ни његову тугу...Тугу, голему, бескрајну...Да му груди прсну, па да је излију, цео свет би поплавила, па опет се не би могла видети ни догледати. Умела је тако да се смести у ништавну љуску да се ни на белом дану не би могла сагледати (Чехов 3 1989:164). Наглашава се доминантан мотив преплављености тугом који доводимо у везу с презименом кочијаша Потапов акцентујући јунаково егзистенцијално стање. Истиче се филозофско-поетска природа цитираног одломка, као и контраст између туге која попут потопа преплављује свет, а не може се сагледати, и тела Јоне Потапова метафорично означеног као ништавна љуска која се не да приметити. Наглашен је несразмер између старости и слабости убогог јунака и силине туге која га мори.

Наредни методички корак чини се у правцу одгонетања значења и симболике имена протагонисте. Наставник усмерава ученике на интертекстуалне везе читајући им старозаветну Књигу о пророку Јони. Реч је о спису, аутобиографски замишљеном, који приповеда како је виша промисао изабрала једног обичног човека за службу Божју и обдарила га пророчанским способностима. Јона се уплашио од повереног задатка због сумње у своје способности и покушао да побегне од онога од кога се не може побећи. Уточниште је настојао да нађе на броду који се отиснуо на отворено море. Спавао је када је бура, попут Божје казне, уздрмала пловило које је једва одолевало ударима таласа. Пророка Јону су пробудили унезверени сапутници сумњајући у његова сагрешења. Бацање старозаветног јунака у море кулминација је антагонизма са његовим окружењем. Када се освестио од изненађења, снашао га је још већи ужас: мрачна и злокобна утроба кита, у којој се, потпуно безнадежно, обрео. Тада пророк Јона потопљен водом, без извесности да ће га неко чути и услишити, изговара чувени плач над својом судбином чији је градуални врхунац у стиховима: Оптекоше ме воде до душе, бездана ме опколи, сита ми се око главе омота (Јона, 2, 3 – 6). Аналитичари запажају симболичну аналогију између ситуације у којој су се нашли древни и модеран јунак који није случајно добио име старозаветног пророка. Стихови Јониног плача се повезују с мотом Чеховљеве новеле Кома да изречем печал своју, уочава се заједничка потреба за ближњим који би подупро животно бреме, и на нов начин се успостављају релације с Чеховљевим есејистичким фрагментом о тузи и маркирају се

следећи делови текста: Али гомиле иду и пролазе, не запажају ни њега ни његову тугу...Тугу голему, бескрајну... Да му груди прсну, па да је излију, цео свет би поплавила, па опет се не би могла видети ни догледати. Наглашава се интертекстуална веза с Књигом о пророку Јони и указује на библијску традицију плача уз објашњење, да је у питању књижевна варијанта тужбалице којом се оплакује неки трагичан догађај. Жанровска алузија служи Чехову да нагласи митске димензије патње Јоне Потапова чије се симболично име и презиме уклапа у старозаветни подтекст као и егзистенцијално стање потопљености тугом. На истом примеру наставник појашњава да писца не занима дидактика ни моралне поруке библијског текста који се завршава Јониним покајањем и спасењем, јер он не проповеда већ приповеда, него његови драматично - лирски фрагменти који доприносе наглашавању осећања усамљености и безнадежности, што је у духу импресионизма. Чеховљев јунак остаје и даље немоћан да искаже тугу, да нађе за њу праве речи, сви су његови вапаји неуслишени, а поређење са старозаветним пророком чини изразитијим његов хероизам и наглашава надљудске границе трпљења. Писац од малог јунака гради великог страдалника који својом тугом и патњом прочишћава свет.

Богате аналитичке потенцијале новеле Туга крије и покушај кочијаша да међу себи блиским људима по занимању и социјалном статусу – нађе слушаоца, па се на тим деловима текста ваља задржати. Ситуација се не мења: људи нису спремни да разумеју ближње и са њима поделе тугу, само траже и захтевају, без спремности да дају, уживајући у властитој саможивости. Јона је племенит, он помаже и разуме, додаје чашу воде сањивом кочијашу мислећи да је сам жедан разговора као пустињак воде. Уочава се да се оштрина почетне слике губи, боје се разливају као на акварелу, у парадоксалном обрту све се разводњава а јунак у баналној ситуацији делује трагикомично. Завршна сцена догађа се у штали где се опет здружују у једну слику кочијаш и коњче, које је слабашно попут господара, али, парадоксално, осећа више од људи и уме да слуша. Нема више Кузме Јонића...Рецимо, сада, да ти имаш једно ждребенце..Кобилица грицка сено, слуша и дише на руке свога госе. Јона се заборавља и прича јој (Чехов 3 1989:65)... Симболичан обрт у знаку је разговора Јоне с коњчетом у ком се први пут вербализује његова туга у једној топлој, помало инфантилној сцени која мами чеховљевски смех кроз сузе. Такав епилог је у директној опозицији према Књизи о пророку Јони у чијем контексту Чеховљев јунак формира свој непоновљив књижевни профил, у архетипској причи која га повезује с јеврејским великанима и пророцима јер је страдање увек знамење изузетних.

Сводећи аналитичка опажања наставник се враћа на мото приче и истиче да сродне стихове који акцентују човекову усамљеност у патњи можемо наћи у Псалмима Давидовим на које нас упућује руски оригинал Туге: Боже, Боже мој! Зашто си ме оставио удаљивши се од спасења мојега, од ријечи вике моје (Псалми Давидови,22,1)? Помози ми Боже, јер дође вода до душе (Псалми Давидови,69,1). Цитирани Псалми су, такође плачеви који сугеришу музику очајања безнадежника, на шта нас етимолошки упућује реч псалло, а значи ударам у жице, као и ликовне представе цара Давида као свирача на харфи која је инструмент туге. Чеховљева новела је прожета и псалмичном

музиком, а позиција неутешног оца који плаче за сином може се довести у везу са још једним старозаветним јунаком – Јаковом, оцем Јосифовим, кога су браћа продала у робље будући љубоморна на очеву љубав према најмлађем сину. Када су завидни синови донели оцу Јосифове хаљине натопљене крвљу жртвоване животиње, Јаков је заридео и своју тугу излио у речи Које да изречем печал своју? Ово је тужење инспирисало мајстора руске новеле када их је чуо певане у опери. Постоји више могућих одговора на проблемско питање одакле је цитиран навод испред новеле Туга. На њега различито одговара руски оригинал лоцирајући мото у Псалме Давидове, симболичко означавање у тексту нас води до Књиге о пророку Јони, а напомене уз Чеховљева сабрана дела везују га за оперу Плач Јосифов – што нам сведочи да књижевни текст није једнозначан и да се његова права вредност да сагледати у међутекстовном надовезивању и мултимедијалном доживљавању.

Литература

Бајић 2006: Љиљана Бајић, Сараднички односи у настави књижевности, у Књижевност и језик, 2006,1-2, 37-45.

Књига о пророку Јони: Књига о пророку Јони, у Свето писмо старога и Новог завјета. Превели Ђура Даничић и Вук Караџић. Стокхолм: Савет библијских друштава, 1945.

Мелетински 1997: Јелеазар Мелетински, Историјска поетика новеле, Нови Сад: Матица српска.

Псалми Давидови: Псалми Давидови, у: Свето писмо Старог и Новог завјета. Превели Ђура Даничић и Вук Караџић, Стокхолм: Савет библијских друштава, 1945.

Руска књижевност 1976: Руска књижевност. Књ.1.Уредила Мила Стојнић и др, Сарајево: Свјетлост, Београд: Нолит.

Флакер 1975: Повјест свјетске књижевност. Св. 7, Руска књижевност.Уредио Александар Флакер. Загреб: Младост: Либер.

Чехов 3 1989: Антон Павлович Чехов, Сабрана дела. Књ. 3, Београд: Југославија публик.

др Вукосава Живковић

ГОВОРНА ВЕЖБА КАО ВИД СИСТЕМАТИЗАЦИЈЕ ГРАДИВА

Апстракт:

У раду се представља појам говорна вежба и истиче се значај који она има у наставном процесу. Посебна пажња се посвећује излагању тока и модела практичног стварања говорних вежби на различитим узрастним, образовним и васпитним нивоима

ученика. Рад пружа и увид у конкретне примере говорних вежби, као и њихово усаглашавање са систематизацијом наставе, спреге са критичким мишљењем, хоризонталним и вертикалним повезивањем градива.

кључне речи: говорна вежба, систематизација, култура изражавања, тема

Методичке основе

Развој и усавршавање културе изражавања ученика једна је од оних области предмета српски језик и књижевност која непрекидно траје током читавог основношколског и средњошколског процеса образовања. У оквиру њеног домена говорна вежба је важан чинилац, који представља саставни део годишњих и месечних оперативних планова.

У методичком смислу говорне вежбе се најчешће спомињу у вези са остваривањем функционалних циљева или припремама за писмени задатак. Уколико се узме у обзир да су практични циљеви стицање способности, радних навика и искустава који се могу примењивати у непосредној животној пракси, онда је јасно да правилно вођена и савладана говорна вештина у школи она која вреди и ван ње. Савлађивањем одређених облика говорне културе ученици се оспособљавају да језички уобличе своја запажања, мисли и осећања и да их убедљиво саопште другима.

Систематизовати градиво је захтеван вид рада који подразумева велику умешност пре свега наставника у домишљатости како да осмисли тај процес. Систематизовање је ментална операција (поред упоређивања, запажања, закључивања, дедукције, индукције...) и у вези је са проблемским приступом књижевном делу, односно стваралачким мишљењем.

Тема која је изабрана за говорну вежбу може бити таква да обједињује мањи или већи број наставних јединица и као таква да послужи за систематизацију градива. На тај начин се избегава ситуација да при дијалогској обради градива дело оно остане без потпуне прегледности, сажетка и систематизације.

Иако код говорне вежбе по природи ствари мора постојати индивидуални облик рада, то не значи да су остали ученици током излагања једнога од њих пасивни. Напротив, коментарисање излагања је важан задатак за све присутне. Ученицима се сугерише и задаје да пажљиво слушају говорну вежбу, да уочавају њен композициони склоп (како вежба почиње, како тече, како се завршава), да запажају који се аргументи узимају као потврда појединих изречених ставова, колико су они уверљиви, да ли се пореде, правилно износе и сл. Основне о ближем одређивању улоге слушаоца ставке који се у уџбеницима реторике износе, а постају саставни део комуникацијског бонтона уопште, овде долазе до посебног изражаја. То су најчешће: не прекидати док неко говори; не реаговати гласно док неко прича; пратити информацију а не трагати за језичким и стилским омашкама; бити стрпљив у слушању говорника, управљати укупним понашањем (седети мирно, не гестикулирати, водити рачуна о мимици и сл).

Систематизација као појам

У разним уџбеницима методике помињу се и различите врсте систематизације и то како у оним за обраду текстова на предшколском узрасту, тако и у оним за универзитетски ниво образовања. Међу врстама систематизације за најранији узраст помиње се и сликовита систематизација. У ранијим узрастима (предшколском) постоји разговор помоћу песничке слике. *Залазак сунца* Григора Витеза таква је једна песничка слика: Некуд је преко горе журило / Онда је клонуло, / у море се затим загњурило / и – утонуло. Анализа се подспешује низом питања типа: Ко је то тако некуд журио? Куда? Како се још може рећи да је сунце клонуло? Где је то сунце зашло? Је ли неко од вас био на мору? Да ли се гњурао? Где залази сунце на мору? Како то оно нестаје у води? Шта значи: утонуло? Како би се то још могло рећи? Волите ли залазак сунца? Зашто волите или не волите? Ко све и зашто жали за сунцем? Подстицаји које видимо овде у разговору о доживљају, машти, тражењу синонима и сл. само су путоказ који се одвија до старијих узраста, који у другачијим облицима ученика у средњој школи води ка томе да самостално о нечем говори. То води, не само ка појединачној говорној вежби у вези са песмом *Залазак сунца* Јована Дучића, већ и ка синтетизованим говорним вежбама о сликама заласка сунца у европском или српском симболизму / романтизму и другим епохама.

Такође, за развој говора, буђење креативности и њену примену, као и за касније говорне вежбе, битне су оне које се најчешће примењују за млађе узрасте, типа: заврши причу, измени крај, смисли почетак, испремештај ликове, настави и сл.

Реторички редослед који почиње од сакупљања материјала и овде важи, с тим што сваки део треба да буде коментарисан. Не треба остављати реторику за 4. разред гимназије, као ни писање есеја уосталом. За припрему говорне вежбе важе иста она правила, односно поступци као и за припрему доброг говора о којима су писали антички филозофи: (1) припремање доказа и сакупљање материјала; (2) распоређивање тог материјала; (3) стилско уобличавање; (4) учење говора напамет; (5) држање говора праћено одговарајућом гестикулацијом и мимиком.

Такође, говорна важба мора бити и пример доброг говора, а он поседује неколико значајних особина: осмишљеност (подразумева добру мисао јер без ње нема ни доброг говора. Најбоље је о томе, уосталом, писао Виготски у делу *Мишљење и говор*); сврсисходност (усмереност говора ка одређеном циљу како би био ефикасан); правилност (она се односи само на граматичку правилност, већ неправилност чини и коришћење поштапалица, замуцкивање, пребрзо говорење, непотребне паузе, понављање речи и реченица, скучен речник и сл) и живост казивања (повезано са ритмом, темпом, паузама, мимиком).

Увек се из говорне вежбе могу издвојити термини који су усвојени. Ученици се могу навикавати да стално или често то чине у смислу општег богађења речника.

Најчешћи модели говорних вежби

Говорне вежбе које се односе на представљање појединих књижевних дела, изношење естетских судова, доказивање или оспоравање задате насловне тезе значајан су и незаобилазан део рада. Постоји неколико уопштених, оријентирних почетака наслова оваквих говорних вежби:

Мисли и поруке... / Лик / Сукоб различитих мишљења у / Универзална значења...

Овакви наслови свакако да подразумевају претходно детаљно обрађене ставке, те је најзгодније да долазе после текстова лектире који се раде на неколико часова (после *Раних јада* Данила Киша, Шекспировог *Ромеа и Јулије*, итд). Вежбе систематизације иду и у поређењима два прозна писца или песника или драмског ствараоца. То је нпр. прављење паралела између стваралаштва Јефимије и деспота Стефана Лазаревића у смислу изразитости стила наше средњовековне књижевности, али и уочавања разлике у две књижевне врсте те епохе какве су похвала и слово.

Говорне вежбе такође могу представљати и вид игре, којом се одвија озбиљна синтеза најразноврснијих естетских равни у тумачењу и разумевању текстова, какав је рецимо наслов вежбе: *Замисљени двобој Ахилеја и Гилгамеша*

Ка јединству језичке културе у настави

Теме су често сродне са темама за писмене задатке, па говорна вежбе може бити драгоцену припрему за наредни писмени задатак. Због тога се и услови који се односе на израду писаног састава могу применити и на израду говорне вежбе:

јасно у глави – јасно у изразу, - и обрнуто (јасна и правилна мисао јесте први услов за јасно и правилно изражавање. Зато се и почиње са говором о стварима које су блиске и познате, а тек се онда учењем, читањем и промишљањем проширују видици и развија говорна култура);

самосталност у грађењу реченице према властитим способностима (треба говорити једноставно, природно, са дужином реченице која одговара дужини мисли, без фразе, гомиле речи која заправо не значи ништа);

слушање и читање добрих говора и текстова уопште (то је ставка коју су истицали још стари филозофи и ретори, а то је да се најбољи мајстор постаје уколико се учи и опонаша шта ради други добар мајстор – учитељ. Не слуша се добар говор, нити чита текст да би се буквално опонашала његова реченица, стил, већ да би речник постајао богатији, да би се увидела течност мисли и израза);

што чешће бележити своја запажања, изражавати свој суд усмено (то је посебан вид вежбе и стицања праксе. И он треба да почне од изношења ставова о блиским стварима и питањима, како би се поље интересовања и излагања затим ширило);

прављење плана излагања (ово би по својој важности могао бити и први услов. Треба у тезама направити ток онога што ће бити изнето);

изговорити вежбу неколико пута пре излагања на часу (познато је да су и најбољи писци изнова читали своје рукописе, исправљали, дорађивали. Када се вежба изговори на глас јавља се свест уколико нешто треба исправити. Осим тога, када се нешто више пута понови говорник постаје сигурнији у излагању, а то је један од најважнијих васпитних циљева).

Једноставно, за говорну вежбу треба да важи све оно што се иначе сматра правилима говорне комуникације уопште:

разумљивост, тачност, јасност, конкретност, сажетост, лични став и поузданост.

Практични видови систематизације у говорним вежбама
Видови систематизације могу се односити на различите равни:

* систематизација одређеног књижевног правца

У вези са тим општи радни налог ученицима може бити: прикажи једну епоху служећи се свеском, интернетом, књигама са примерима других дела које нисмо обрадили и слично.

* систематизација стваралаштва писца чија се дела обрађују кроз разне разреде

То је на пример случај са делима Десанке Максимовић, Иве Андриће или Милоша Црњанског. Њихов књижевни опус се обрађује на више часова кроз разна дела у истом разреду, а, такође, обрађује се и у основној и у средњој школи.

* систематизација одређеног мотива

Интересантно је рецимо да се мотив пријатељства може радити кроз систематизацију једне епохе, али и у поређењу две или више – нпр. упоредити овај мотив у делима Данила Киша *Рани јади* и народној епској песми *Бановић Страхинја*.

* систематизација преко датих жанрова

Са једне стране, могу се доста традиционално суочавати, односно правити паралеле између два сродна књижевна жанра као што је на пример народна и уметничка бајка (народна бајка *Змија младожења* и нека од бајки Гроздане Олујић). Са друге стране, могу се суочавати два жанра различитих епоха, различитих писаца исте епохе, различитих писаца различитих епоха али сличне тематике и слично (Сличности и

разлике Бокачове и Чеховљеве новеле; Љубавна лирика Франческа Петрарке и Десанке Максимовић и слично).

* систематизација у виду провокативне теме

Једна од замки честог задавања говорних вежби као вида систематизације градива јесте опасност од западања у клише, што ствара предвидивост тема и начина њихове обраде. Потенцијални начин да се ово превлада јесте с времена на време уобличавање тзв. провокативних тема, које на посебан начин побуђују радозналост ученика, мотивишу на додатни рад и размишљања, повезују прочитано са наученим и промишљеним у другим областима. Такве би теме гласиле: О чему би требало да пева једна савремена социјална песма? /или / Антигонин лик у 21 веку. Ово последње, и не само оно, показује хоризонталну повезаност нашег предмета са грађанским васпитањем, социологијом, философијом на чему се посебно и са правом инсистира у савременој наставној пракси.

*систематизација кроз ширење градива и критичко мишљење

Она се може развијати кроз говорне вежбе на различите начине. Могуће је узети мит и тражити да се његови елементи препознају и обраде кроз неко од књижевних дела. Рецимо, прочитати мит о Одисеју, па га повезати са народном епском песмом *Ропство Јанковић Стојана*. Добро је упућивати ученике да прочитају и одређену књижевну критику, па да ставове из ње суочавају са својим размишљањима (текст Зоје Карановић: *``Ропство Јанковић Стојана у светлу обреда прелаза``*, у књизи *Небеска невеста, Друштво за српско језик и књижевност*, Београд, 2010, стр. 218-230)

Литература:

Васић, Смиљка, *Вештина говорења*, БИГЗ, Београд, 1990.

Живковић, Драгиша, *Теорија књижевности са теоријом писмености*, Научна књига, Београд, 1966.

Карановић, Зоја: *``Ропство Јанковић Стојана у светлу обреда прелаза``*, у књизи *Небеска невеста, Друштво за српско језик и књижевност*, Београд, 2010, стр. 218-230)

Наумовић, Милорад, *Методика развоја говора*, Пирот, 2000.

Николић, Милија, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1992.

др Оливера Радуловић

БИБЛИЈСКЕ МЕТАФОРЕ У НОВЕЛИ *ИЗ БАРИШУНАСТОГ АЛБУМА*

ДАНИЛА КИША

Текст објављен у часопису Школски час, бр. 4-5, 2004, стр. 63-70